Pr. Aurel Papiu, unul dintre primii cercetători ai cărților vechi bisericești din județul Satu Mare

Viorel CÂMPEAN, Marta CORDEA

Biblioteca Județeană Satu Mare
Satu Mare County Library
Personal e-mails: viorel_campean@yahoo.com, marticordea@yahoo.com

The priest Aurel Papiu, one of the first researchers of Romanian old books from Satu Mare county

We intend to present in our paper the journalistic and research activity performed by the priest Aurel Papiu, born in 1877 at Nicula, in a family of greek-catholic priests. His contributions on the identification, recording and publishing notes of old Romanian books located in the parishes from the Satu Mare county where his activity spreaded over several years represent a true pioneering mission. Further research of various specialists, materialized in catalogs of old Romania books have confirmed the merits of his work: on one hand some transcripts are reproduced identical with the ones decoded by the new researchers of old books, while others are found only in the notes of the priest Aurel Papiu. Even if the heritage of his research haven't been constituted in a volume, we cand find his work in the press of his time, for example in the article Notes through religious books published in The Christian Courier from Gherla (1930) or in the column Through the old books in the publication The Herald 1933-1934. Also in The Christian Courier he wrote an important article named A 195 years old manuscript with cyrillic letters (1735). Our article also refers to the biografy and poetic activity of this distinguished priest.

Keywords: priest greek-catholic, notes, old romanian book, The Christian Courier, The Herald.

Specialiștii în carte veche din județul Satu Mare sau cei care au fost preocupați de circulația cărții vechi românești din zonă au fost mai puțin informați referitor la activitatea unuia dintre primii cercetători ai cărților vechi bisericești și a însemnărilor găsite pe ele. Ne-am propus să prezentăm în materialul nostru activitatea publicistică și de cercetare a preotului Aurel Papiu, născut în anul 1877 la Nicula, paroh între anii 1929-1935 în localitatea Giorocuta (județul Satu Mare).

Primul sătmărean care avea să se bucure de atenția cercetătorilor în domeniul cărții vechi, a fost revizorul școlar și animatorul cultural, Dariu Pop (1887-1965), care, urmând liceul grăniceresc din Năsăud, a fost coleg cu Liviu Rebreanu. Fiind învățător în mai multe sate din nordul țării și preocupat de culturalizarea acestor părți de țară, a condus prima dintre publicațiile de cultură apărute în orașul Satu Mare, în anul 1921, Țara de Sus și o publicație învățătorească, *Viața școlară*. De asemenea, a fost colaborator al ziarului *Românul* din Arad, sprijinind în coloanele acestei publicații revendicările învățătorești. În 1938 publică la Satu Mare, la editura „Athenaeum", volumul de 158 de pagini, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*.

Iată descrierea volumului făcută de către istoricul literar Nae Antonescu, considerat „părintele revuisticii românești":

„Volumul cuprinde variate însemnări de pe vechile cărți bisericești făcute de învățători, țărani și preoți, cu ocazia diferitelor evenimente din viața colectivității rurale. Comunele sunt orânduite alfabetic și au în față câte un mic istoric. Lucrarea se încheie cu studiul Limba inscripțiilor sătmărene"[1].

Despre importanța demersului său de a strânge laolaltă vechile însemnări de pe cărțile găsite în diferite parohii, stau mărturie însăși cuvintele lui Dariu Pop din prefața amintitului volum: „Fiecare biserică românească este un mic muzeu și o mică arhivă a ființei noastre naționale. Cercetând din sat în sat, în această margine

de țară, bisericile noastre, am dat de comori adevărate, nebănuite. Cucernicii preoți, din vremea potirelor de lemn, au avut multă grijă să vecinicească, pe marginile cărților sfinte, crâmpeie din firul timpului scurs, pe care le însemnau cu pana de gâscă, înmuiată în negreala de ciuline. Slovele tremurătoare, pe care poporul le numea potcoave, sunt astăzi cele mai puternice mărturii ale adevărului istoric"[2].

Dariu Pop este și cel care amintește în cartea sa, *Mărturii strămoșești*, o contribuție a predecesorului său, pr. Aurel Papiu, menționând faptul că acesta a descifrat un manuscris de la Terebești, „un verș la mort, compus de diacul Flore Bone în anul 1800"[3].

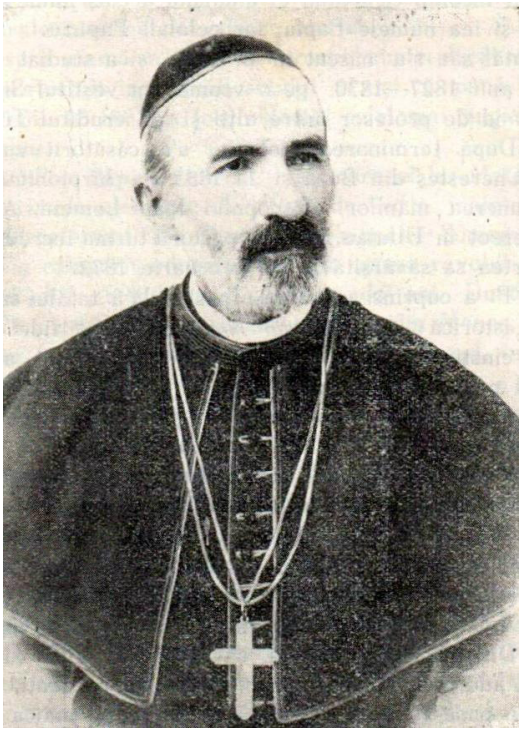
Preocupări în acest domeniu a avut și Elena Bărnuțiu, autoarea volumului *Carte românească veche* în *colecții sătmărene*, apărut sub egida editurii Muzeului Sătmărean în 1998; în 1980 ea a realizat un catalog de expoziție, *Cartea românească veche din secolul XVIII în părțile sătmărene*, tot la instituția muzeală sătmăreană. De asemenea, a publicat o serie de studii în revista Muzeului Județean de Istorie Satu Mare, *Satu Mare. Studii și comunicări*: *Răspîndirea cărților din Țara Românească și Moldova în județul Satu Mare*, vol. V-VI, 1981-1982, pp. 229-234; *Cartea veche românească din Oaș, județul Satu Mare*, vol. VII-VIII, 1986-1987, pp. 163-183; *Popa Chirilă din Aciua – copist din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, vol. IX-X, 1992-1993, pp. 127-134; *Manuscrise românești din județul Satu Mare*, vol. XI-XII, 1994-1995, pp. 301-311; *Un manuscris din 1584, realizat la Mănăstirea Putna*, vol. XI-XII, 1994-1995, pp. 289-299 (în colaborare cu Marta Cordea).

Cercetările efectuate de Doru Radosav, cât a funcționat la Satu Mare, el fiind acum prof. univ., directorul B.C.U. „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, s-au materializat prin apariția volumului *Catalogul cărții tipărite* și *manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Cluj-Napoca, Editura „PHILOBIBLON" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga", 1995.

Un alt sătmărean, cu activitate rodnică la Baia Mare, Aurel Socolan, și-a strâns rodul cercetătorilor în domeniu, prin publicarea volumului *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Maria Montessori, 2005, după ce publicase mai multe articole în periodicul Muzeului Județean Maramureș, *Marmația*.

Pentru că preocupările preotului greco-catolic Aurel Papiu în domeniul valorificării patrimoniului cultural românesc au fost puțin menționate în literatura de specialitate, considerăm că este o datorie a noastră să scoatem în evidență eforturile sale, care se constituie într-o adevărată muncă de pionierat, desfășurată pe parcursul mai multor ani. Cercetările ulterioare ale specialiștilor, materializate în cataloage de carte veche românească, au confirmat temeinicia muncii sale. Astfel, unele însemnări sunt redate identic cu cele descifrate de noii cercetători ai cărților vechi, altele însă se găsesc doar în notițele sale.

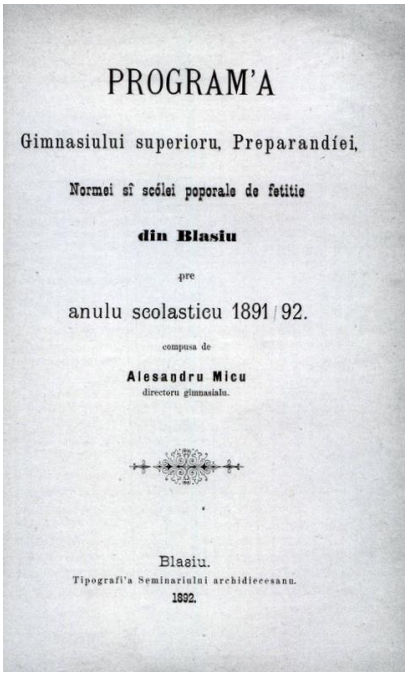
Câteva repere biografice, inedite, vin să completeze activitatea acestui merituos preot. S-a născut în 17 februarie 1877 la Nicula, în familia pr. Lazăr Papiu și a Amaliei Cupșa (născută, probabil, la Corvinești). Familia tatălui său era veche, cu numele de familie Pop. Bunicul său, preotul greco-catolic Matei Pop, fiind paroh la Corvinești, a avut o familie numeroasă, cu 12 copii. Un unchi al lui Aurel Papiu, fratele cel mai mare al tatălui, Ioan Papiu (în imagine), a fost prepozit al Episcopiei Greco-Catolice de Gherla. Pentru a putea fi deosebiți, împreună cu vărul său Ioan Papiriu Pop, tatăl lui Aurel Papiu a hotărât să-și adauge la numele Pop pe cel de Papiu, vărul său luând numele de Papiriu. Un alt frate al lui Ioan și Lazăr Papiu, Vasile, notar și „cassar" la banca „Aurora" din Năsăud a rămas la numele originar, Pop[4]. De altfel, în anuarele de la Blaj și Aurel Papiu apare cu forma numelui „Pop Papiu Aurel".

Tatăl său era născut în anul 1849 și a fost hirotonit în anul 1875. Între 1876-1882 era paroh în Ghirolt, distr. Gherla[5]. Între 1886-1898 a slujit în parohia Jușt (Szász-Uj-ős), districtul Buza[6]. Cel puțin din 1903 până la repausare a fost paroh în Uifalău Săsesc (Noieni, Corvinești), același district[7]. A trecut la cele veșnice în 8 octombrie 1922[8]. Un frate al lui Aurel a fost Gavril, învățător în Beclean, care, la rândul lui, a avut un fiu, Cornel (n. 1905), preot în Rona și Orman[9].

Aurel Papiu a urmat liceul la Blaj, absolvind în anul școlar 1895/1896 și fiind coleg de clasă, printre alții, cu Augustin Mircea (avocat sătmărean, cu merite la înfăptuirea Marii Uniri). În clasa terminală l-a avut ca diriginte pe profesorul de fizică Emil Viciu[10]. A studiat

apoi teologia la Gherla. S-a căsătorit cu o nepoată a canonicului Ioan Welle, al cărui capelan avea să fie, după cum vom vedea[11]. A fost hirotonit în 7 aprilie 1901.

PROGRAM'A

Gimnasiului superioru, Preparandiei,

Normei sî scólei poporale de fetitie

din Blasiu

pre

anulu scolasticu 1891/92.

compusa de

Alesandru Micu

directoru gimnasialu.

Blasiu.

Tipografi'a Seminariului archidiecesanu.

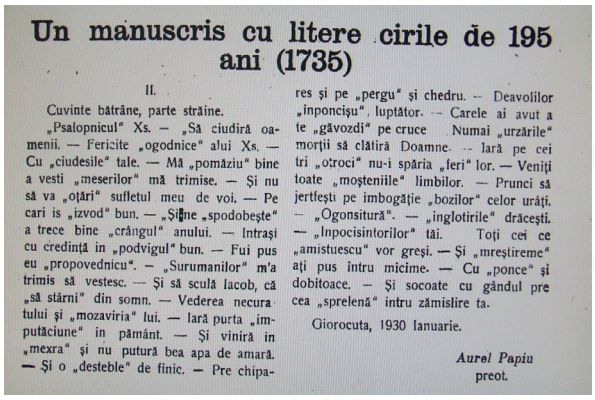
1892.

Mai întâi a fost preot-paroh în Enciu (1901-1905), apoi capelan în Dej (1905-1911), slujind alături de vice-arhidiaconul Ioan Welle[12]. După aceea a fost administrator parohial în Cuzdrioara (1911-1921), pe urmă funcționar la Asociația Văduvelor și Orfanilor de Război Dej (1921-1923). În 1923 a fost numit paroh la Teocu de Sus (distr. Lujerd), iar în 1925 era paroh la Săplac, distr. Gherla. A funcționat apoi în parohia Bunești[13]. În 10 sept. 1929 a fost numit paroh la Giorocuta, unde și-a desfășurat activitatea cel puțin până în anul 1935. În august 1930 a primit titlul de protopop onorar. Prin 1937-1941 era paroh la Stoiana, tractul Someș[14].

Imboldul de care a fost călăuzit preotul Aurel Papiu, îl găsim formulat de el însuși, în preambulul unuia dintre articolele publicate despre cărțile vechi și însemnările aflate pe ele, în *Curierul Creștin*, apărut la Gherla în 1 februarie 1930: „Aproape nu este biserică, în care să nu se afle cărți bis[ericești] cu notițe mai scurte sau mai lungi despre întâmplări din vremile bătrâne de interes local, dar adeseori și de interes mai general. De pildă: despre foamete, boale, răvaș despre competințe preoțești, date despre cumpărări sau donațiuni de cărți, etc., etc. Ar fi lucru cuvios a le aduna pe toate, la un loc macar din câte-o Eparhie și a-le eda într-un eventual Album diecezan, ca – și de s-ar pustii cu vremea cărțile bătrâne să le rămâie urmă acelor notițe"[15].

A mai colaborat și la foaia bisericească *Unirea*, cu poezia *În Cruce am nădejde...*[16], pe care, având în vedere sensibilitatea textului, o redăm în continuare: „De câte ori simțesc durere/ În trupul meu și pătimesc,/Adevărata mângâiere/ Numai în Cruce o găsesc./ În Cruce am nădejde mare:/ Pe ea a fost doar țîntuit/ Acela, ce cu îndurare/ Pe mulți de boale-a mântuit!/ Când lupt cu pofte necurate/ Izvorîtoare de venin,/ Cu Sfânta Cruce atăcate/ Le-alung și-n grabă nu revin./ În Cruce am nădejde mare:/ Pe ea a fost doar pironit/ Acel, ce fără de cruțare/ Și diavolii i-a izgonit!/ Când pizmă, ură și mânie/ Din întunerec mă pândesc,/ Zmerit, cu adâncă cucerie/ La Sfânta Cruce mă gândesc./ În Cruce am nădejde mare:/ Pe ea a fost doar ridicat/ Acela, ce cu brațu-i tare/ Iadul și moartea a stricat!...".

Contribuțiile sale privind identificarea și consemnarea însemnărilor de pe vechi cărți românești, aflate în parohiile din județul Satu Mare, au fost publicate în presa vremii, în articolul *Însemnări prin cărți bisericești* în *Curierul creștin*[17] și la rubrica *De prin cărți bătrâne* în *Vestitorul*[18]. Tot în *Curierul creștin* a scris un valoros articol intitulat *Un manuscris cu litere cirile de 195 ani (1735)*[19]. *Însemnările de pe cărțile de cult sunt prezentate pe măsură* ce Aurel Papiu ajunge să le descifreze pe parcursul periplului său în localitățile cu biserici deținătoare de astfel de valori.

Un manuscris cu litere cirile de 195 ani (1735)

II.

Cuvinte bătrâne, parte străine.

„Psalopnicul" Xs. — „Să ciudiră oamenii. — Fericite „ogodnice" alui Xs. — Cu „ciudesile" tale. — Mă „pomăziu" bine a vesti „meserilor" mă trimise. — Și nu să va „oțări" sufletul meu de voi. — Pe cari is „izvod" bun. — „Sîĝne „spodobește" a trece bine „crângul" anului. — Intrași cu credință în „podvigul" bun. — Fui pus eu „propovednicu". — „Surumanilor" m'a trimis să vestesc. — Și să sculă Iacob, că „să stărni" din somn. — Vederea necuratului și „mozaviria" lui. — Iară purta „imputăciune" in pământ. — Și viniră in „mexra" și nu putură bea apa de amară. — Și o „desteble" de finic. — Pre chipares și pe „pergu" și chedru. — Deavolilor „inponcișu", luptător. — Carele ai avut a te „găvozdi" pe cruce Numai „urzările" morții să clătiră Doamne. — Iară pe cei tri „otroci" nu-i spăria „feri" lor. — Veniți toate „moșteniile" limbilor. — Prunci să jertfești pe imbogăție „bozilor" celor urâți. — „Ogonsitură". — „inglotirile" dracești. — „Inpocisintorilor" tăi. Toți cei ce „amistuescu" vor greși. — Și „mreștireme" ați pus întru micime. — Cu „ponce" și dobitoace. — Și socoate cu gândul pre cea „sprelenă" intru zămislire ta.

Giorocuta, 1930 Ianuarie.

Aurel Papiu
preot.

Localității Corund îi acordă un articol în *Vestitorul*, intitulat *De prin cărți bătrâne*[20]. Aici găsește însemnări pe patru cărți bisericești[21]. Pe *Liturghierul* din 1775 apare menționată această însemnare: „Pe marginea din jos a paginilor prime este notat: «Aceasta sfântă și d-zăiască liturgie – o au cumpărat – jupânu Sasu Ioan – fiind curator – și lăcuitor în Derșida – ca să-i [...] – în 19 Martie [...] – anii dela X[Christos]tos...» – Textul de pe pag. 8, 9, 10, 11 este necitibil". Însemnarea se regăsește și în alte două cataloage mai recente de carte veche[22]. Considerăm că este important de precizat faptul că numai la Aurel Papiu mai apare menționată încă o însemnare: „Pe hârtia lipită de păretele anterior al Evangheliei tipărite sub <<Io. Nicolae Alex. Mavrocordat, fiind purtătorul pravoslaviei Kyr Daniil-Mitrop. a t[ă]tă țara rom. și exarhul plaiurilor>> se află o notiță din 1841, din care se poate ceti atâta": „1841 Mai 27 au ploiet întâie 4 săptămâni și 4 zile.... sânpetrului atunci au răsărit...".

Anul IX, No. 13—14 VESTITORUL 9

rentele, când oamenii, socoliți prietenii, vă părăsesc vărându vă copleșiți de nenorociri, când viața cu luptele sale pentru existență deslănțue patimi, când cei chemați să fie conducători — părinți, se transformă în răuvoitori și ori de câte ori voiți să vă renașteți sufletește, părăsiți orașul sgomotos și vă îndreptați pașii spre munți. Aici în singurătatea sublimă, la șoptitul brazilor, la murmurul pâraelor, sau clocotul apelor, veți recâștiga seninătatea sufletului. Fiecăruia îi stă deschisă această comoară și fericit este omul care se știi folosi de dânsa.

Prof. Ion Buta — Oradea.

De prin cărți bătrâne

— Corund —

Pe linia șoselei județene: Supurul de jos — Hodod prima comună este Corundul.

Comună mică cu oameni harnici; de-o moralitate mai înaltă ca ale multor alte sate mai mari; în situație materială bunișoară! Cum s'ar zice: puțini, dar buni!

E parohie cu două filii: *Ser*, cu biserică și *Boș*

... sufletească și ori ce alt bine de spășenie ne rugăm să să dăruiască mării sfinții tale dela D-zău atotțitorul. Darul și mila lui D-zeu să fie cu cuviință sfinții tale. Amin.

4. Pe Strajnicul tipărit la 1804 »cu tiparul Seminarului« sub Ioan Bob la Blaj, se celește: »Aceasta sfântă Carte anume Strajnic, o au cumpărat sătenii

Pe un *Triodion* tipărit în 1781 la Blaj identifică aceste notițe: „a) aceasta aci să scrie la voi ca din cinste. b) Cinstite și înțălepte Kyr Iremo! Întru duhul sfânt după duhul zmerenii noastre darul folosinții tale dela D-zeu atotțiitorul. c) Precum scrie Arhireul către mai mare Egumen și ștarițpre cuviosu mai marele a sfântului munte ce să chiamă Athosul dulce și pre... că duhul... frate și fiule zmerenii noastre darul – pace – millă... sufletească și ori ce alt bine de spășenie ne rugăm să să dăruiască mării sfinții tale dela D-zău atotțitorul. Darul și mila lui D-zeu să fie cu cuviință sfinții tale. Amin”.

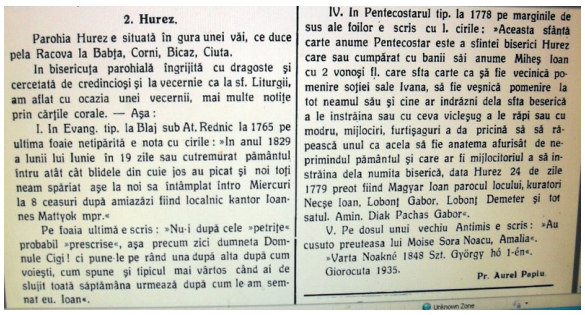
Pe *Strastnicul* tipărit la Blaj în 180[0][23] găsește însemnarea: „Aceasta sfântă Carte anume Strajnic, o au cumpărat sătenii Corundani pe seama bisericii[24] dumiilor sale ca să fie podoabă bisericească și sau cumpărat în curătorie lui Grama Alesa pe bani... 22 de zloți și cine o ar fura sau o ar muta să fie afurisit și anatema. Sau cumpărat la 1810. Acest zapis l'am scris eu Popdanu Ilie”[25].

O notiță mai nouă găsește pe *Evangheliarul* de la Blaj din 1900. Pe ultima foaie netipărită s-a scris „pentru vecinică pomenire”: „În amintirea zilei de 20 April 1919 (Sf. Pași) și cu ocazia serviciului religios făcut pentru generația oștirii române care a făurit România Mare lăsăm pentru vecinică pomenire în sfânta Evanghelie numele noastre: Căpitan din Reg. 9 Roșiori: H. Solacolu; Căpitan din Reg. 4 Roșiori: Memel Sălteanu; sublocotenent din Reg. 9 Roșiori: Aurel Rad”. Interesante note semnalează și pe foaia unde este arătată data Paștilor pe mai mulți ani: „a) Biserica din Corund e clădită – edificată – la 1723, mai de nou reparată 1816 și 1926. b) Corundul până în 1862 a aparținut ca filie parohiei Giorocuta. C) Preoții care au fungat mai de nou în Corund: Vasile Sfura dela 1862, Ioan Farcău, Laurențiu Avram, Victor Vașvary”.

În anul 1936 publică tot în *Vestitorul* un material referitor la însemnările găsite pe cărțile din alte două parohii, Bobota și Hurezu Mare.

Ne vom opri în cele ce urmează la însemnările consemnate la Hurezu Mare. În *Evanghelia* tipărită la Blaj în 1765[26], pe ultima foaie netipărită consemnează că a găsit următorul text[27]: „În anul 1829 a lunii lui iunie în 19 zile sau cutremurat pământul întru atât cât blidele din cuie jos au picat și noi toți neam spăriat așe la noi sa întâmplat întro Miercuri la 8 ceasuri după amiazăzi fiind localnic kantor Ioannes Mattyok mpr”. Pe foaia ultimă era scris: „Nu-i după cele <<petrițe>> probabil <<prescrise>>, așa precum zici dumneata Domnule Cigi! Ci pune-le pe rând una după alta după cum voiești, cum spune și tipicul mai vârtos când ai de slujit toată săptămâna urmează după cum le-am semnat eu. Ioan”. El găsește pe foaia de început a aceleiași *Evanghelii* câteva versuri scrise pe pagina 20 a Evangheliei tipărite de Athanasie Rednic în 1765: „Auzi frate! Și Preote!/ Unchiule sau și nepote/ Nu lăsa să se mângiască/ Această carte îngerească!/ Che cu multă alergare/ I-am făcut răscumpărare,/ Și i-am dat veșminte nouă,/ Dezbrăcând-o din potcoave/ Fă și câte vreo rugare/ Pentru astă preschimbare,/ Ca să mergi iertat la vază/ Noac scrie și oftează”[28].

2. Hurez.

Parohia Hurez e situată în gura unei văi, ce duce pela Racova la Babța, Corni, Bicaz, Ciuta.

In biserițuța parohială îngrijită cu dragoste și cercetată de credincioși și la vecernie ca la sf. Liturgii, am aflat cu ocazia unei vecernii, mai multe notițe prin cărțile corale. — Așa:

I. In Evang. tip. la Blaj sub At. Rednic la 1765 pe ultima foaie netipărită e nota cu cirile: »In anul 1829 a lunii lui Iunie în 19 zile sau cutremurat pământul întru atât cât blidele din cuie jos au picat și noi toți neam spăriat așe la noi sa întâmplat întro Miercuri la 8 ceasuri după amiazăzi fiind localnic kantor Ioannes Mattyok mpr.«

Pe foaia ultimă e scris: »Nu-i după cele »petrițe« probabil »prescrise«, așa precum zici dumneta Domnule Cigi! ci pune-le pe rând una după alta după cum voiești, cum spune și tipicul mai vârtos când ai de slujit toată săptămâna urmează după cum le-am semnat eu. Ioan«.

IV. In Pentecostarul tip. la 1778 pe marginile de sus ale foilor e scris cu l. cirile: »Aceasta sfântă carte anume Pentecostar este a sfintei biserici Hurez care sau cumpărat cu banii săi anume Miheș Ioan cu 2 vonoși fl. care sfta carte ca să fie vecinică pomenire soției sale Ivana, să fie veșnică pomenire la tot neamul său și cine ar îndrăzni dela sfta beserică a le instrăina sau cu ceva vicleșug a le răpi sau cu modru, mijlociri, furtișaguri a da pricină să să răpească unul ca acela să fie anatema afurisât de neprimindul pământul și care ar fi mijlocitoriul a să instrăina dela numita biserică, data Hurez 24 de zile 1779 preot fiind Magyar Ioan parocul locului, kuratori Necșe Ioan, Lobonț Gabor, Lobonț Demeter și tot satul. Amin. Diak Pachas Gabor«.

V. Pe dosul unui vechiu Antimis e scris: »Au cusuto preuteasa lui Moise Sora Noacu, Amalia«.

»Varta Noakné 1848 Szt. György hó 1-én«.

Giorocuta 1935.

Pr. Aurel Popiu

La Giorocuta descrie însemnările de pe mai multe volume de carte veche[29]. De pe o *Evanghelie* de Blaj din 1776[30], consemnează: „Anul 1815 și anul 1816 sau

arăduit susig mare ca acela pân tăte țările noastre cât anul 1817-lea primăvara au prins oamenii a mânca rădăcini de buruiene, a macina cociani de mălai, în tătă ziua murea de să stingea de foame cât vârfu satului numai cu caru îi purta la groapă ca de ciumă pe tăte drumurile era oameni morți de foame, era un coubel de grâu cu 70 de zloți, un coubel de mălai cu 60 de zloți, cubălu de orz cu 20 zloți, cubălu de ovăs cu 16 zloți, jica de krumpire cu tri zloți și așa încă nu să prea căpăta numai pe alocurea, aceasta pentru aducere aminte o scriu aci fiindcă părinților de copii săi nu le era nici o milă că sbera de să stingea de foame, de care foamete groaznică Doamne Isuse Christoase Dzăule mântuește-ne și ne păzește cu mila ta cea dzăească până la sfârșitul veacului acestuia. Amin."[31], „Tot acolo pe pag. 1 cetim notița cu lit. cirile: «Aceasta dincolo scrisă groaznică poveste fiind eu parohul Giorocuții întraceia ani o am scris întru care an am îngropat de foame 312 suflete. Giorocuta 1817. 13 November. Ioan Papdan parohușul Giorocuții»".

Tot la Giorocuta pr. Papiu găsește: „Într-un Strajnic vechiu pe păretele anterior în partea din jos aflăm scris cu lit. cirile: «Părintele popo Găvril să te silești a face fără zăbavă prețu acestui s. Strajnic precum aieve 4 florinți protopopu Gligorie». Iar tot pe-acelaș părete partea din sus stă scris cu litere cirile cu greu descifrabile – așa: «Pă anu 1758 la Onuț am un măriesu de botez și o găină și am la Văsăliuțu un măriesu și am la Nuțu un măriesu șo găină și am la Koposul doi kurui și un măriesu și am la Ionu Mukulese și la frateso doi kurui și la Opre un kurui și la Kostin un kurui un măriesu și am la Strejerița un măriesu și un kurui și am la dietanul un măriesu și un kurui. Luka na dat klaka dietanului na dat klaka Opre na dat klaka Ciocănaș na dat doi potori»".

„Într-un Octoih vechiu (cu cirile) pe 1-a pagină goală este următoarea însemnare cu litere latine: «Pentru luare aminte din annul 1855 – au fostu tare mare scumpete, grâulu celu curatu au fostu cu 40 – de florinți cubelu – mălaiu az fostu cu 26 – cu 28 de florinți – orzu cu 5 fl. ovesu cu 10 fl. și oamenii au fostu in tare sărăcie pe aceie vreme, câtu mulți șau și lăsatu casele cele de lăcuința, in diova de s. George au fostu tare mare geru – conu cuvintu in anulu acela nau fostu nimica vinu de beutu nici horinca de prune – și iera o fele de horinca cu 1 florin, adeca gumetatele cu 15 de cr. – Scrisam ieu Papdan Ioannue in anulu 1856 in 28 Aprilie cantoru și invățiatoriu comunități Giorocutii – fiind parochu Kontzu Theodoru al locului și administratoru Korundului»".

„Tot în acest Octoih pe pag. 2-a cu cirile: «Aceasta sfântă karte iaste a sfinții Besericii din Iorokuta (cu lit. lat.) legată fiind prin Onoratii curatori Besereci. Scrisam jeu Ioan Papdan cantor locului Iulie in7-a 1847» Giorocuta, Ianuarie 1930, Aurel Papiu preot"[32].

Înainte de a trece în revistă însemnările găsite pe volumele de carte veche românească din localitatea Pișcari[33], Papiu realizează un mic preambul în care descrie succint localitatea și oamenii ei: „Nu departe de linia ferată Ghilvaci – Ardud, la depărtare de 4 km de gara Terebești, e situată parohia foarte veche și curat românească Pișcari, păstorită cu cinste de venerabilul părinte Iosif Mihalca. Cercetând în luna Sept. crt. pe fratele coleg din Terebești – înainte de a cerceta cărțile bătrâne ale bisericii lui – am «fugit» împreună cu dânsul în vecini la Pișcari, ca să răscolesc și acolo bătrânele cărți «potcovite», cercând după însemnări vechi. – Har Domnului, am aflat și aici ceva, dar puțin, cu toate că una dintre cele mai vechi parohii cu cărți din cele mai bătrâne"[34].

Pe *Evanghelia* din 1776 tipărită la Blaj găsește următoarele însemnări: „Mai întâi am dat de Ev. tip. la 1776 în care dela început, pe marginile inferioare ale paginilor, este notița cu lit. cirile: «Aceasta sfântă și dumnenezăiască Evanghelie – sa cumpărat de cinstiții parohieni – și curatori a bisericii ca să fie în sfânta biserică – de pomenire care este zidită și sfințită – la hramul sfinților mai marilor voevozi Mihail și Gavril – ca să fie spre [...] lor și să nu se zmintească – de nime subt afurisănie s-tei Troițe și a Sfinților – părinți cei 315, prețul cărții 5 florinți vonoși...»"[35]„Pe Strastnic din 17[7]3[36] am aflat următoarea însemnare: «A s. Biserici din Pișcariu lăsat prin cheltuiala a mai multora pentru mântuința sufletelor lor în luna Septembre 1819 fiind preot locului Molnar Ilie, Tomuța Lupu fiind curator»".

De pe un Chiriakodromion[37]consemnează însemnarea: „Cea mai veche carte aflată aici: (Kiri)

akodromion sau Evanghelii învățătoare (Cazanier) tipărită sub Iosif Leopold George Metropolit Bălgradului Atanasie, anul dela mântuirea lumii 1699. Pe acest Cazanier e scurta notiță cu cirile: «Această carte a bisericii berendanilor (?) [Sic!] şi cine ar fura să fie afurisit de 315 Părinți dela Nikee»".

De asemenea: „Pe alt Cazanier (fără front) într-o cazanie din Paresimi făcându-se provocare la Daniil Cap. 4 st. 24, 25, se află reprodus textul acelui cap. cu l. cirile așa: «Pentru aceea împărate sfatul meu placă-ți și păcatele tale cu milostenie le răscumpără și nedreptățile tale cu îndurări săracilor, doar va fi Domnul mult îngăduitor păcatelor tale – este sfatul lui Daniile către Nabuchodonosor».„Sub titula Kazanie la Du[minica] Tomii e o notă scurtă cu cirile: ... «15 florinți și el și dat bani nice un ban hiia și om așa luat dela el nie el nice nime»"[38].

Am căutat să redăm textele însemnărilor lui Aurel Papiu în comparație cu transcrierile cercetătorilor care l-au succedat, tocmai pentru a reflecta acuratețea cu care acestea au fost redate, ținând cont de faptul că domeniul în care şi-a desfăşurat activitatea în mod preponderent preotul greco-catolic, n-a fost bibliologia.

Pe lângă activitatea de cercetare a vechilor cărți românești, preotul Aurel Papiu a mai fost preocupat să publice, sub formă de cântări, unele rugăciuni, precum *Paraclisul Maicii Domnului în versuri*, „cu intenția de a întări sentimenele de evlavie ale creștinilor". În prefața volumului redactat la Bunești și apărut la Gherla în 1927 la Editura Tipografiei „Aurora" A. Todoran, parohul notează următoarele: „Avem în toate părțile patriei noastre iubite mănăstiri [...] unde poporul grăbește cu procesiune să ia mângâiere în necazurile de multe feliuri proșternut la picioarele Maicii Domnului [...]" Una dintre aceste rugăciuni: „poate cea mai frumoasă – este Paraclisul, care cuprinde cereri către Maica Sfântă în toate lipsele sufletești. [...] Din acest motiv am cugetat, că – versificând pentru melodiile obișnuite pe aici nu chiar toate cărțile Paraclisului – voiu contribui și eu cu puținul talent primit dela Cel de Sus la întărirea sentimentelor evlavioase ale credinții și a devotamentului ce datorim Celei fără prihană spre mărirea lui Dumnezeu [...]. Modesta mea dorință este, ca credincioșii să primească aceste cântări întocmite din rugăciunile Paraclisului cu dragostea aceea, cu care eu le trimit în lume. Bunești, la 25 Martie 1927 Aurel Papiu, preot"[39].

În același an apare și *Acatistul în versuri*[40]cu următorul text în prefață: „trimit în lume tot în versuri și Acatistul Preasfintei Născătoare de Dumnezău [...] Servească și aceste cântări spre mărirea lui Dumnezău și spre înălțarea cugetelor și întărirea sentimentelor noastre de devoțiune și dragoste către Maica Sfântă – lauda și mijlocitoarea tuturor creștinilor, Bunești, 24 iunie 1927"[41].

Volumele se găsesc în fondul Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca dar nu sunt consemnate în *Bibliografia românească modernă*[42].

Viața și activitatea părintelui Aurel Papiu merită cercetate în continuare, studiul nostru reprezentând doar un început în acest sens.

Note:

1. Nae Antonescu, *Din presa sătmăreană de altădată*, ediție îngrijită, note şi indici de Viorel Câmpean şi Marta Cordea, Satu Mare, Editura Citadela, 2013, p. 23.
2. Dariu Pop, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*, Satu Mare, Editura Athenaeum,1938, p. III.
3. *Ibidem*, p. 94.
4. Victor Bojor, *Canonicii Diecezei greco catolice de Gherla (1857-1937)*, Cluj, Imprimeria Fondul Cărții Funduare, 1937, p. 165-166.
5. *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1877*, Gherla, 1877, p. 23, 224; *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1882*, Gherla, 1882, p. 25.
6. *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886*, Gherla, 1886, p. 77, 268; *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1890,* Gherla, 1890, p. 72; *Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898,* Gherla, 1898, p.77;
7. *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1903,*Gherla, 1903, p.78; Şematismul Veneratului Cler al Diecezei greco-catolice Române de Gherla pe anul 1914, Gherla, 1914, p. 93.
8. Şematismul Veneratului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înființarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225. Gherla, 1925, p. 87.
9. Victor Bojor, *op. cit*, p. 178.
10. *Programa Gimnasiului superior, Preparandiei,Şcoalei poporale de băieți și fetițe gr.-cat. din Blaș pe anul școlastic 1895/1896*, Blaș, Tipografia Seminarului Archidiecesan, 1896, p. 45, 90, 96.
11. Victor Bojor, *op. cit*, p. 237.
12. *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1906,* Gherla, 1906, p. 32.
13. Informație luată de la adresa web http://www.protopopiatulortodoxgherla.ro/parohii/Parohia-Bunesti.html accesată în octombrie 2015.
14. Victor Bojor, *op. cit.*, p. 178; Informație luată de la

adresa web http://www.protopopiatulortodoxgherla.ro/parohii/Parohia-Stoiana.html accesată în octombrie 2015.
15. Aurel Papiu, *Însemnări prin cărți bisericești,* în *Curierul Creștin*, Gherla, an XII, nr. 3/1 febr.1930, p. 18.
16. Aurel Papiu, *În Cruce am nădejde...*, în *Unirea*, Blaj, an XLI, nr. 37/1931, 12 septembrie, p. 3.
17. Aurel Papiu, *Însemnări prin cărți bisericești,* în *Curierul Creștin*, Gherla, an XII, nr. 3/1930, p. 18-19.
18. Aurel Papiu, *De prin cărți bătrâne*, în *Vestitorul*, Oradea, an IX, nr. 13-14/1-15 iulie 1933, p. 9 şi în *Vestitorul*, Oradea, an X, nr. 2/1934, p. 6.
19. Aurel Papiu, *Un manuscris cu litere cirile de 195 ani (1735)*,în*Curierul creştin*, Gherla,an XII, nr. 2/1930, p. 15, 20.
20. Aurel Papiu, *De prin cărți bătrâne*, în *Vestitorul*, an IX, nr. 13-14/1-15 iulie 1933, p. 9.
21. *Liturghier*, 1775, Blaj (BRV, II, 391), *Triodion*, 1781, Blaj (BRV, IV, 151), *Strastnic*, 180[0], Blaj (BRV, IV, 265), *Evangheliar*, Blaj, 1900.
22. Elena Bărnuțiu, *Carte românească veche în colecții sătmărene*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, poziția 295şi la Doru Radosav, *Catalogul cărții tipărite şi manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Cluj-Napoca, Editura „PHILOBIBLON" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga", 1995, p. 47.
23. Pe însemnarea lui Papiu apare, probabil eronat, anul 1804.
24. În imaginea alăturată, Biserica de lemn din Corund, construită la 1723.
25. La Doru Radosav, *op. cit.*,la p. 48 apare un Strastnic din 1800, fără însemnări, iar la Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, la poziția 396, unul tot din 1800 cu aceeași însemnare consemnată și de Papiu.
26. BRV II, 342.
27. Volumul este menționat şi la Doru Radosav, *op. cit.,* p. 59, dar fără însemnare, iar la Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, apare la poziția 196, cu câteva cuvinte în plus față de însemnarea referitoare la Moise Sora Noac, dar fără prima însemnare.
28. Aurel Papiu, *De prin cărți bătrâne*, „Vestitorul", Oradea, an XII, nr. 2, 15 ianuarie 1936, p. 15; A.N.D.J. Maramureş, fond Mihai Bălaj, dosar 59, f. 12.
29. *Evanghelie*, Blaj, 1776, BRV II (394), *Strastnic*, s.l., s.a., *Octoih*, Bucureşti, 1730, BRV IV (66).
30. La Radosav, *op.cit.*, e menționată pe pagina 56, fără însemnare.
31. Aurel Papiu, *Însemnări prin cărți bisericești,* în *Curierul Creștin*, Gherla, an XII, nr. 3/1 febr.1930, p. 18-19; La Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, poziția 306, cu aceleaşi însemnări.
32. *Ibidem*; La Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, poziția 38, cu primele două însemnări identice cu Aurel Papiu. La Elena Bărnuțiu mai există şi alte însemnări.
33. *Evanghelie*,1776, Blaj, BRV II, 394, *Strastnic*, 17[5]3, Blaj, *Chiriakodromion* sau *Evanghelie învățătoare* (*Cazanier*), Bălgrad, 1699, BRV I, 115, *Cazanier* (*Chiriakodromion*), fără pagină de titlu, Râmnic, 1748, BRV II, 263 [?].
34. „Vestitorul", Oradea, an X, nr. 21-22, p. 6.
35. Apare şi la Doru Radosav, *op. cit.*, fără însemnări, p. 74, la Dariu Pop, *op. cit*, p. 70 şi la Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, p. 194, cu aceeaşi însemnare.
36. Anul este redat greşit de către Aurel Papiu. Este vorba despre un *Strastnic* de Blaj din 1753, pe care îl regăsim la Dariu Pop, *op. cit.*, p. 69 şi Doru Radosav, *op. cit.*, p. 73-74, cu aceeaşi însemnare.
37. Volumul apare consemnat la Doru Radosav, *op. cit.*, cu alte însemnări, p. 73, la Dariu Pop, *op. cit.*, cu alte două însemnări, p. 70. La Papiu există o singură însemnare identică cu una care există şi la Elena Bărnuțiu, *op. cit.*, p. 20, şi se referă la „vezendani" (locuitori ai localității Vezendiu).
38. Acest volum, fără pagină de titlu, ar putea fi identic cu un Chiriakodromion tipărit la Râmnic în 1748, consemnat de către Doru Radosav, *op. cit.*, p. 73, fără însemnări şi la Elena Bărnuțiu, *op. cit*, p. 87, fără însemnare, BRV II, 263.
39. Aurel Papiu, *Paraclisul Maicii Domnului în versuri,* Gherla, Editura Tipografiei „Aurora" A. Todoran, 1927, p. 3-4.
40. Aurel Papiu, *Acatistul în versuri*, Gherla, Editura tipografiei, 1927.
41. *Ibidem*, p. 2.
42. *Bibliografia românească modernă (1831-1918),* Vol. III (L-Q), București, 1989.

Bibliography:

Cărți / Books:

Antonescu, Nae, *Din presa sătmăreană de altădată*, ediție îngrijită, note și indici de Viorel Câmpean și Marta Cordea, Satu Mare, Editura Citadela, 2013, 315 p./ *Satu Mare former media*.

Bărnuțiu, Elena, *Carte românească veche în colecții sătmărene*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, 400 p./ *Old Romanian book in Satu Mare collections*.

Bibliografia românească modernă (1831-1918)(BRM), Vol. III (L-Q), București, Editura Științifică și Enciclopedică și Societatea de științe filologice, 1989, XXIII, 1112 p.

Bibliografia românească veche (BRV), vol. I, București, Editura Academiei Române, 1903, IX, 571 p./*The Retrospective Romanian Bibliography*.

Bibliografia românească veche (BRV), vol. II, București, Editura Academiei Române, 1910, 570 p./*The Retrospective Romanian Bibliography*.

Bibliografia românească veche (BRV), vol. IV, București, Editura Academiei Române, 1944, 372 p./*The*

Retrospective Romanian Bibliography.
Bojor, Victor, *Canonicii Diecezei greco catolice de Gherla (1857-1937)*, Cluj, Imprimeria Fondul Cărții Funduare,1937, 276 p./*The Retrospective Romanian Bibliography*.
Papiu, Aurel, *Acatistul în versuri*, Gherla, Editura tipografiei, 1927, 32 p./*The Versified Akathystos hymn*.
Papiu, Aurel, *Paraclisul Maicii Domnului în versuri,* Gherla, Editura Tipografiei „Aurora" A. Todoran, 1927, 16 p./*The Versified Paraklesis of the Most Holy Theotokos*.
Pop, Dariu, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*, Satu Mare, Editura Athenaeum,1938, 158 p./*Testimonies of the past. Palaeographic marginalia in old church books from Satu Mare*.
Radosav, Doru, *Catalogul cărții tipărite și manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Cluj-Napoca, Editura „PHILOBIBLON" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga", 1995, 114 p./*Catalogue of printed books and manuscripts from northwest of Transylvania (sec. XVIII-XIX)*.

Anuare, şematisme / Annuals:

Programa Gimnasiului superior, Preparandiei,Școalei poporale de băieți și fetițe gr.-cat. din Blaș pe anul școlastic 1895/1896, Blaș, Tipografia Seminarului Archidiecesan, 1896. 136 p./*The curricula of the Greco Catholic superior gymnasium, the Preparandia and the Popular school for boys and girls, in Blaj, for the 1895/1896school year. Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1877*, Gherla, 1877, 241 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1877*.
Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1882, Gherla, 1882./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1882*.
Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886, Gherla, 1886, 275 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1886*.
Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1890, Gherla, 1890, 254 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1890*.
Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898, Gherla, 1898, 269 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1898*.
*Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1903,*Gherla, 1903, 270 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1903*.
Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1906, Gherla, 1906, 272 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1906*.
Şematismul Veneratului Cler al Diecezei greco-catolice Române de Gherla pe anul 1914, Gherla, 1914, 347 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1914*.
Şematismul Veneratului Cler Român Unit al Diecezei de Gherla pe anul 1925. De la înființarea Episcopiei anul 72. Dela Sfânta Unire a românilor cu biserica Apostolică a Romei anul 225. Gherla, 1925, 133 p./*Schematismus of the Venerable Clergy of the Greek Catholic Diocese of Szamosujvár [Gherla] for A.D. 1925*.

Articole din reviste / Magazine articles:

Papiu, Aurel, *De prin cărți bătrâne*. În: *Vestitorul*, Oradea, an IX, nr. 13-14/1-15 iulie 1933, p. 9./*By the old books*. In: *The Herald*.
Papiu, Aurel, *De prin cărți bătrâne*. În: *Vestitorul*, Oradea, an X, nr. 2/1934, p. 6./*By the old books*. In: *The Herald*.
Papiu, Aurel, *De prin cărți bătrâne*. În: *Vestitorul*, Oradea, an XII, nr. 2, 15 ianuarie, 1936, p. 15./*By the old books*. In: *The Herald*.
Papiu, Aurel, *În Cruce am nădejde...* În:*Unirea*, Blaj, an XLI, nr. 37/1931, 12 septembrie, p. 3./*The Cross is my hope*. In: *The Union*.
Papiu, Aurel, *Însemnări prin cărți bisericești.* În: *Curierul Creștin*, Gherla, an XII, nr. 3/1 febr.1930, p. 18./*Notes by religious books.*In: *The Christian Courier*.
Papiu, Aurel, *Un manuscris cu litere cirile de 195 ani (1735).* În: *Curierul creștin*, Gherla, an XII, nr. 2/1930, p. 15./*A 195 years old manuscript written in Cyrillic (1735).*

Documente de arhivă / Archive documents:

România, A.N.D.J. Maramureș, fond Mihai Bălaj.

Surse electronice / Electronic sources:

http://www.protopopiatulortodoxgherla.ro/parohii/Parohia-Bunesti.html.
http://www.protopopiatulortodoxgherla.ro/parohii/Parohia-Stoiana.html.